

8. Η ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

i. Εισαγωγή

Οι ιστορικές συγκυρίες είχαν διασπείρει από πολύ νωρίς τους Έλληνες στις πιο απομακρυσμένες μεταξύ τους περιοχές. Από τη βόρεια Ελλάδα, όπου είχαν απομείνει οι Μακεδόνες, το «δωρικόν έθνος» όπως το ονομάζει ο Ηρόδοτος, ως την Κρήτη και την Αφρική και από τη Μικρά Ασία ως τα νησιά του Ιονίου και αργότερα ως την Ιταλία, οι Έλληνες ζούσαν με τα ιδιαίτερα τοπικά τους χαρακτηριστικά, τις διαλεκτικές διαφορές τους, τις παραλλαγές στο αλφάβητο και τον πολιτισμό τους, τις ιδιαίτερες τοπικές θεότητες και λατρείες, τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους και πολύ συχνά τις διαφορές τους και τις θανάσιμες έχθρες τους, πολλάκις αγεφύρωτες.

Πόσο εύκολο μπορεί να ήταν στον 5^ο π.Χ. αιώνα να βρεθούν όλοι μαζί, Μακεδόνες, Μιλήσιοι, Συρακούσιοι, Αθηναίοι, Ηπειρώτες, άποικοι της Κυρήνης, και να αισθάνονται άνετα, να γνωρίζονται εύκολα, να κατανοούνται σωστά και να συνεννοούνται; Όλοι αυτοί οι Έλληνες είχαν συνείδηση της κοινότητας ενός λαού με κοινή καταγωγή.

Είχαν, ακόμη, κοινές αντιπαραθέσεις με τους «βαρβάρους». Είχαν συνείδηση των θετικών στοιχείων, που τους συνέδεαν σε μια κοινότητα με στενούς και άρρηκτους δεσμούς. Πρώτος τους δεσμός ήταν η κοινή φυλετική τους καταγωγή με κοινοτοπικούς γενεαλογικούς μύθους. Δεύτερος ήταν το ομόγλωσσο, που τους διέκρινε απ' όλους τους «βαρβάρους» και τρίτος, θυσίαζαν στους ίδιους θεούς και έκαναν συλλογικές λατρείες.

Οι Έλληνες πρόσφεραν στις θεότητες στους «κοινούς βωμούς». Αποδέχονταν την κοινή τους ανθρώπινη υπόσταση και συγκεντρώνονταν όλοι μαζί. Αυτή υπήρξε η πρώτη στην ιστορία της ανθρωπότητας συναίνεση για ειρηνική συνύπαρξη, όπως αναγνωρίζεται σήμερα στα πλαίσια της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

ii. Ο Ισοκράτης

Ο Ισοκράτης γράφει στον «Παναηγυρικό» του: «Δίκαια επαινούνται οι ιδρυτές των μεγάλων πανηγύρεων, γιατί μας έχουν παραδώσει ένα τέτοιο έθιμο, που μας οδηγεί να σταματήσουμε τις έχθρες που μας χωρίζουν και να κάνουμε σπονδές και ειρήνη ανάμεσά μας και έτσι να συγκεντρωθούμε σ' ένα μέρος κι εκεί, αφού προσευχηθούμε όλοι μαζί και τελέσουμε «κοινές θυσίες», να θυμηθούμε τη συγγένεια που υπάρχει ανάμεσά μας και να νιώσουμε πιο καλόκαρδα στο μέλλον ο ένας για τον άλλο, ανανεώνοντας τις παλιές φιλίες και δημιουργώντας καινούργιες.

Ούτε για τους απλούς ανθρώπους ούτε για τους πιο διαλεχτούς, ο χρόνος που μένουν σ' αυτές τις γιορτές είναι χαμένος και άχρηστος. Αλλά σ' αυτές τις συναθροίσεις τους οι Έλληνες έχουν την ευκαιρία να δείξουν την προκοπή τους και την αξία τους, να τους καμαρώσουν καθώς θα συναγωνίζονται. Και κανένας δεν νιώθει άσχημα, αλλά όλοι βρίσκουν κάτι που να τους ευχαριστεί και να τους κολακεύει. Οι θεατές καθώς βλέπουν τους αθλητές να κοπιάζουν για χάρη τους, και οι αθλητές, πάλι, καθώς σκέφτονται πως όλος ο κόσμος ήρθε για να τους καμαρώσει».

Είναι γνωστές οι πανελλήνιες ιδέες του Ισοκράτη και η περίφημη ρήση του, που υπάρχει λίγες παραγράφους πιο πέρα από το προηγούμενο κείμενο. Η παράγραφος που αποδίδει την έννοια του Ελληνισμού, όχι πια στην «κοινή φύση» των Ελλήνων, αλλά στον κοινό τους πολιτισμό:

«...καὶ μᾶλλον Ἑλληνας καλεῖσθαι τοὺς τῆς παιδείσεως τῆς ἡμετέρας ἢ τοὺς τῆς κοινῆς φύσεως μετέχοντας».

Σε όλους τους πανελλήνιους αγώνες μπορούσαν να πάρουν μέρος όλοι οι Έλληνες και μόνο οι Έλληνες. Αυτό, μάλλον, δημιούργησε την ευκαιρία να συνειδητοποιήσουν την κοινοτική τους ενότητα.

Πόσο είναι δυνατό να συλλάβει η φαντασία του νου μας τα μοναδικά και συγκλονιστικά 76^α Ολύμπια τού 476 π.Χ., όταν οι χιλιάδες Έλληνες αντίκρισαν να μπαίνει στην Άλτη ο Θεμιστοκλής, ο νικητής της Σαλαμίνας, αυτός, που εκείνη τη στιγμή ενσάρκωνε το ενωτικό πνεύμα όλων των Ελλήνων που νίκησαν τους «βαρβάρους». Ο Πλούταρχος μας λέει πως ολόκληρη τη μέρα τα πλήθη επευφημούσαν τον Θεμιστοκλή, το νικητή του «ὑπὲρ πάντων ἀγῶνα».

Μέσα στις πανελλήνιες αυτές συγκεντρώσεις, όπου ο αθλητισμός και η μουσική ευφραίνουν τις ψυχές των Ελλήνων και τους θυμίζουν τις πανάρχαιες και βαθιές τους ρίζες, όπου οι σοφοί τους έρχονται για να κερδίσουν τη δόξα και τον έπαινο, μιλώντας οι Έλληνες για το παρελθόν και το μέλλον τους ξεχνούν την ιδιαίτερή τους πατρίδα και όσα τους χωρίζουν και ζουν μέσα στη χαρά της κοινής ζωής, που τους κάνει να μιλούν για μια πλατιά έννοια του τόπου της κοινής τους καταγωγής, που την κλείνουν μέσα στην καρδιά τους.

Στην Ολυμπία και στην Αθήνα, στους Δελφούς, στον Ισθμό και στη Νεμέα, οι μικρές ιδιαίτερες πατρίδες τους συγχωνεύονται σε μία, που την ονομάζουν με το κοινό τους όνομα: Ελλάδα!

iii. Ο Πausανίας

Ο Πausανίας (Μαγνησία 115 μ.Χ.-180 μ.Χ.) υπήρξε μεγάλος Έλληνας περιηγητής και γεωγράφος. Έγραψε την «Περιήγηση της Ελλάδος» με πλουσιότατες περιγραφές, που αποτελούν τον ανεκτίμητο οδηγό των αρχαιολογικών ευρημάτων...